

Geschiedenis van perforaties in België

(Door Lieven Embrechts; uit: Perfinpost 149, sept. 2024)

Net zoals met de gewone postzegel begon ook het verhaal van de perforatiemachine in Groot-Brittannië. Daar startte in 1868 **Joseph Sloper** (1813-1890) met een toestel voor het perforeren van treinkaartjes. Snel daarna begon men ook met het perforeren van postzegels bij de firma Copestake, Moore & Crompton. Om dit te legaliseren waren er nog verschillende keren overleg en over-en-weer schrijven nodig tussen Sloper en de Britse posterijen. Een krantenverslag van een strafzaak tegen een winkelier die duizenden standaard postzegels had aangenomen - terwijl hij wist dat deze zegels waren gestolen - gaf een snelle ommekeer: op 1 maart 1869 richtte de Britse posterijen een speciaal dienstorder aan de lokale postmeesters om te melden dat het systeem definitief aanvaard was en dat ieder bedrijf er mocht gebruik van maken.

Het hoofddoel van deze perforaties was dus het tegengaan van **diefstal** en heling van postzegels door eigen personeel. Postzegels waren relatief veel duurder dan nu en toen ook meer beschouwd als een betaalmiddel van kleine geldsommen. Men kon bv. postzegels terugbrengen naar de post en laten uitbetalen, of men kon er soms winkeliers mee betalen. Bij grotere bedrijven bleken de grotere oplagen van postzegels erg gevoelig voor gaudiefstal. Daarom mocht men de poststukken met geperforeerde zegels enkel aan het postloket afgeven en waren ze niet toegelaten in een gewone postbus. Op die manier werd de verkoop van ontvreemde postzegels moeilijk gemaakt.

Naast deze vorm van beveiliging was een perforatie ook een mooie manier om uitgaande post te personaliseren. Met een Sloper perforatie handpers kon men 1 of meerdere perforaties aanbrengen. Bij een enkelvoudige **perforator** kon me een lange strook zegels horizontaal in een harmonica-vorm plooiën en zo toch meerdere tegelijk perforeren. Op deze wijze kregen twee naast elkaar gelegen zegels een tegengestelde perforatie. Bij een meervoudige perforator kon men meestal 10 naast elkaar gelegen zegels - wat de standaardbreedte van een vel was - in één keer perforeren.

Als het vel vooraf verticaal in harmonicavorm werd geplooid, kon men een vel van wel 50 zegels tegelijk perforeren, inclusief de daaronder gevouwen stroken.

Perforaties en voorafstempelingen in België

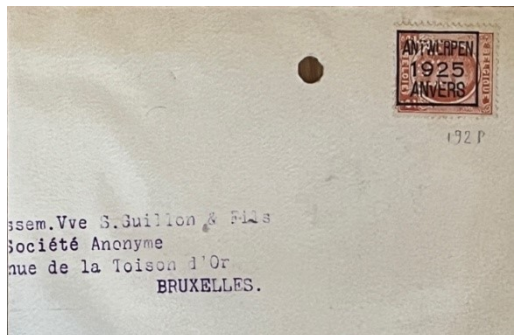
België was het eerste land van het Europese continent dat de 'Sloper'-perforators in gebruik nam. Ondanks de Belgische **postwet** waarin stond dat men aan een postzegel niets mocht wijzigen, verscheen in 1872 een dienstnota bij de post die het perforeren van post- en telegraafzegels toeliet. Tussen 1875 en 1877 verspreidde het gebruik zich ook in vele andere Europese landen. In 1879 werd in België een nieuwe postwet gepubliceerd; in de latere uitvoeringsbesluiten staat dat een afzender zijn postzegels mag merken door een perforatie. Vanaf dan zijn postzegels dus echt wettelijk.

Naast het tegengaan van diefstal zochten de Belgische Posterijen ook naar oplossingen om bij grote aantallen identiek drukwerk het aantal handelingen te verminderen tussen de ontvangst en de verzending van het poststuk. Daarvoor werden de postzegels reeds voor aankoop van een afstempeling voorzien met het jaartal en de plaats van het postkantoor. De afzenders kleefden de reeds gestempelde zegels in hun bedrijf op het drukwerk. Na afgifte van de zending op hetzelfde postkantoor kon men de stukken onmiddellijk sorteren en verzenden. In een gewone postbus was ook zo'n vooraf gestempelde zegel niet geldig.

Zo'n **voorafstempeling** wordt bij verzamelaars ook wel een 'preo' genoemd, wat een afkorting is van 'pre-obliterate'.

Vanaf 1894 werd eerst met een handrolstempel deze voorafstempeling strook per strook aangebracht. Later koos men ervoor om de vellen zegels reeds in het Zegelwerkhuis te Mechelen van een opdruk te voorzien. In het postkantoor van Antwerpen werden voorgedrukte vellen verkocht vanaf 1909.

Deze perforaties waren als beveiliging eigenlijk overbodig (omdat men preo's toch alleen maar aan het loket van een postkantoor kon afgeven) en lijken dus eerder aangebracht om de post te personaliseren.

Perforaties als themaverzameling bij de Red Star Line

In het verleden werd een geperforeerd zegel eerder geweerd door verzamelaars omdat hij beschouwd werd als beschadigd ('gesloperd' ;-).

Omdat het steeds een gebruikte afgestempelde zegel is, is het wel steeds een interessant stukje geschiedenis. Ze kunnen dus een mooie toevoeging zijn aan een **themaverzameling**. Ze zijn vrij moeilijk te vinden en ook bijna onmogelijk allemaal te verzamelen; daardoor blijft de jacht steeds open.

Ook de poststukken met perforaties zijn moeilijk te vinden.

In Perfinpost nr. 136 (mei 2021) schreef Ton van Schijndel reeds een artikel over zo'n themaverzameling met als titel 'Met de RED STAR LINE naar Amerika'.

Hij schreef ook over de geschiedenis en het museum van de Red Star Line. De eerste bekende perfin's van de Red Star Line dateren uit 1884. Slechts een handvol preo's werd door de Red Star Line ook van een perforatie voorzien; voorgedrukte exemplaren zijn bekend tussen 1922 en 1932.

De oudste en ook zeldzaamste perforatie van de Red Star Line was een monogram in de vorm van een 5-puntige ster. Deze is ca. 13 mm hoog, heeft 30 gaatjes en was meestal netjes aangebracht (dikwijls met een punt naar boven). De perforator was waarschijnlijk enkelvoudig en werd opnieuw tussen 1915 en 1927 sporadisch gebruikt.

De tweede perforatie toont de volledige tekst '**RED STAR LINE**', is ca. 20 mm hoog en heeft wel 105 gaatjes. Dat is erg veel, waardoor de zegel makkelijk door midden kon scheuren.

Hier primeerde duidelijk de reclame. Ze was erg netjes aangebracht, met een meervoudige perforator, altijd met de tekst rechtopstaand.

De derde perforatie toont de initialen 'RSL', is ca. 6 mm hoog en heeft 28 gaatjes. Deze perfins zijn zelden mooi rechtstaand aangebracht: meestal iets scheef, kopstaand, in spiegelbeeld, half over de rand van een zegel (split perfin), enz. Zeker als de zegel groter was dan de afmeting waarvoor deze meervoudige perforator bedoeld was (bij een gelegenheidsuitgave) dan kreeg je meerdere en split perforaties. Het was alsof de richting geen belang had, als er maar gaatjes in de zegels zaten.

Er bestaan ook licht afwijkende vormen van RSL-perforatie: dit kwam door slijtage waardoor sommige pinnen een beetje scheef stonden.

In de 'Catalogus van perfins van België' (en aanvullingen) vind je een lijst met catalogusnummers van de ca. 170 verschillende zegels met perforaties van de Red Star Line die tot op heden ontdekt werden, en we mogen er zeker nog enkele ontdekken. Men volgt in de catalogus van perfins de nummering van de Officiële Belgische Postzegelcatalogus (OBP). Deze OBP-catalogus sorteert meer thematisch dan de andere catalogi en dat is ideaal om een themaverzameling in te richten.

Enkele gebruikte referenties:

- *Lezing 'De firma- of bedrijfsperforaties van België'* (Leon H. Janssen; uit: *Perfinpost* nr. 19, nov. 1991)
- *Wetgeving betreffende de Belgische firmaperforaties* (Erik Pollet; uit: *Perfinpost* nr. 82, september 2007)
- *Belgische vooraf gestempelde postzegels met firmaperforaties* (Mon Römer; uit: *KLBP, Belgaphil* 21, jan. 2011)